

CONSILIVM ALTERVM

DE

PUBLICARVM SCHOLARVM

INSTAVRATIONE.

Longe maximus vero parentum numerus neque
suis infantibus recte educandis, neque alendis egregiis
ephoris, nam alii nihili sunt, par est. Itaque horum
omnium innumerabilis progenies vel pessimae, quam in
plerisque scholis inualuisse videmus, institutioni deuo-
uenda, vel maior scholarum cura habenda est.

Superiore aevo, quod a reformatis sacris recen-
tius erat et a literis renatis, publicae adolescentibus scho-
lae aptae erant. Quae vtriusque aeui, istius et hodi-
erni, ea quoque rerum scholasticarum insignis est dispa-
ritas.

Magnus tum temporis scholasticis viris honos ha-
bebatur. Donis gaudebant arbitrariis eximiis. Rerum
omnium exigua erant pretia. Aedificia ex vsu erant non
adeo sumtuosa, utensilia pauca, vestitus simplex, mensa
so-

sobria, militaris ordo pacis temporibus fere nullus, reddituum nulla ars, finances vocant, mercatura paucioribus obiectis et hominibus constans, nec adeo honorata et a principibus viris fota. Adolescentes ad vnum omnes, nec proletariis exceptis, publicas scholas frequentabant, ad supremam classem vsque, ergo diu, commorantes. Ob has causas quum munera scholastica honorifica et vtilia essent, nobilissimi et genere et dignitatibus viri se illis consecrabant

Secus nunc haec omnia se habent. Discipulorum longe minor numerus est. Namque florentissimus militaris ordo immensam et nobilium et capite censorum vim absorbet. Et nobiles quidem adolescentuli nulli ad publicas scholas mittuntur. Sed posteaquam ad annum circiter decimum sextum ab ephoris, vilis plerumque pretii, in aedibus paternis vtcunque instituti sunt, Marti se tradunt.

Quae nunc vbiuis terrarum magnis moliminibus promouentur, pannorum, linteaminum, serici, holoserici, vasorum porcellaneorum, saponis, sacchari, mineralium sexcentarumque aliarum rerum vtilium iucundarumque fabricae, quaeque ex his oriuntur commercia, olim vilipensa, quot non mortales, eosque lautius sustentant, quam literarum disciplinae? Nec exiguus eorum numerus est, qui ad camerae munia, vt alias vocantur, adhibentur talia, quae nullis literis indigere, vulgo, licet male, creduntur.

Hi fere omnes publicis scholis, saltem classibus superioribus, et vna cum illis magna olim emolumenta docentibus subducuntur. Infimae fortis plures adhuc fenes noui, latinarum literarum qualicunque cognitione tinctos. Qui vero nunc pueri ad manuaras artes conformantur, in gymnasiis non apparent. Et id recte quidem.

Aucta interim sunt rerum omnium pretia, eaque nonnullarum vltra dimidium, nec tantum earum, quae ad vitae iucunditatem, docentibus omnium minime inuidendam, spectant; sed earum quoque, quibus carere nemo eorum potest. Dona extraordinaria, praesertim in locis a rerum abundantia remotis, vel nulla sunt, vel pretii tamen nullius.

Hinc tantum non vbique docentium paupertas, ex paupertate contemptus, ex contemptu socordia. Inde fit, vt in plerisque vrbibus non nisi ineptissimi mortalium ad hoc vitae genus animum aduertant. Quantum ergo boni ab eiusmodi hominibus vel exigi potest vel optari?

Ex paucis his, nam plura sciens silentii peplo inuoluo, hoc duntaxat concludi volo, publicis scholis mederi neminem posse, nisi meliores illis praeceptores praefigantur, non petendi, vt saepe fit, ex abiecta plebe, nobilioris omnis laudis ignara, sed ex meliore hominum genere; ideoque honoribus et annuis salariis maioribus inuitandi.

Ad verum eiusmodi doctorem requiritur praeter probitatem, prudentiam et eruditionem vtilem, quae rarif.

rissima in hodiernis scholis est, animus hilaris, ingenium alacre, decora auctoritas, labor indefessus. Sed homo et egenus et contemptus, non video, quomodo omnibus his numeris perfectus esse possit, nisi portenta sperare lubeat.

Duobus tantum modis malo huic medicinam adferre licet. In illis locis, quae multi diuites tenent, augenda sunt hominum scholasticorum salaria.

Idque vel aliis, qui magis placebunt, modis, vel arbitrariis et annuis cordatorum symbolis ex facili obtineri potest. Quum enim in vnico, eoque satis sumptuoso, conuiuio centum pluresue aurei lusoriarum chartarum forti exponantur, quidni annua eiusmodi conuiuia publicis scholis ad meliorem conditionem perducendis institueremus?

Alias vero, vbi diuitiarum minor vis est, numerus scholarum seu classium, nostro tempore sine dubio superfluous, ad pauciores redigatur. Romani, florente republica, in sex classes populum omnem diuidebant, quamquam nonnullis sextae classis commemoratio non arrideat, vltimam quippe hominum faecem complectentis. Ad hanc normam maiores nostri adolescentulos suos ordinari volebant, ingenio suo, Romanarum potius antiquitatum, quam verae vtilitatis curioso, sic abutentes. At cum tota rerum facie mutata mutandus quoque hic mos est.

Igitur loco sex vel quinque inopum publicorum doctorum duo modo constituentur, tribus vel quatuor vacuis salariis reliquis ex aequo iuuandi; qui vel sic quidem domesticas suas rationes curate subducere coguntur. Quare et augendum semestrem, quod a discipulis

lis ditioribus exigitur, honorarium. Namque egenorum parentum filii ad studia literarum, nisi excellentissimis ingeniis praediti sint, non sine damno reipublicae admoventur, quam plebeia sua imprudentia toties conturbant. Simul illis annumerentur annui reditus, qui in multis urbibus ad munia vsurpantur vel nullius momenti, vel cum aliis muneribus apte coniungenda.

Et in huiusmodi urbibus scholarum quoque vernacularum aliam rationem esse, oportet. Sint latinorum paedagogiorum veluti seminaria, in quibus pueruli latinam linguam legere et scribere discant. In vernaculis his scholis, si ita ex vsu esse videatur, pueri adultiores et pauperiores ea, quae didicere, simul doceant iuniores, si numerus discipulorum iusto maior sit. Illi vero et docendo discant.

Vbiuis autem locorum maior scholasticis laboribus honor habendus est; maior vel sua sponte futurus, si reditus augeantur. Ex inopia enim tantum non semper contemptus, perinde vti ex contemptu inopia.

Ceterum qua ratione in publicis scholis instituendi adolescentuli sint, actum agerem, si id singulatim hoc loco recenserem. De charta enim in papyrum concilienda essent, quae a praeclaris in opere viris, realium, vt vocantur, scholarum auctoribus satis superque euieta et egregiis experimentis demonstrata sunt, ad cuiusvis loci populique genium haud ex difficili attemperanda.

Atque haec quidem de ea infantum institutione, qua ad veram felicitatem et virtutem adduci possunt, dicenda habui: de curanda eorum sanitate per aliam occasionem acturus.

Q
IA
FAVST
MA
EXCEL
DN.
L. V. D.
PRIM
IN AVDI
IO
H. Fil. M
B V
Apud